

MUSIQA DARSLARIDA PEDAGOGIK MUOMALA SHAKLLARINI QO‘LLASHNING O‘ZIGA XOSLIGI

B. Numonjonov

FarDU katta o‘qituvchisi, f.f.n,

D. Allanazarova

FarDU magistranti

nomonjonov1955@gmail.com

allanazarova1987@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada musiqa darslarida pedagogik muomalaning nazariy jihatlari, xususan, uning tarkibiy shakllari hamda usullari haqida fikr yuritilgan.

***Kalit so‘zlar:** Monologik nutq, dialogik nutq, polilogik nutq, interfaol usul, fazoviy joylashish, psixologik mavqe, ruhiy tayyorgarlik.*

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются теоретические аспекты педагогического поведения на уроках музыки, в частности, его структурные формы и методы.

***Ключевые слова:** Монологическая речь, диалогическая речь, полилогическая речь, интерактивный метод, пространственное расположение, психологическая позиция, мысленная подготовка.*

ABSTRACT

The article discusses the theoretical aspects of pedagogical behavior in music lessons, in particular, its structural forms and methods.

***Keywords:** Monological speech, dialogical speech, polylogical speech, interactive method, spatial location, psychological position, mental preparation.*

KIRISH

“Biz oldimizga qo‘yayotgan rejalarni amalga oshirishda odamlarimizning hissasi tobora ortib borayotganligi – ularning fikri, dunyoqarashi, hayotga, ishga munosabati qanchalik o‘zgarganligining dalili, desak, also xato bo‘lmaydi. Eng muhimi, bugun biz boshimizdan kechirayotgan tinch – osoyishta va barqaror hayotning qadrini oddiy odamlar hammamizdan ko‘ra ko‘proq biladi. Bilib qo‘yinglar, bu – bizning eng katta boyligimizdir”.¹

Barcha o'quv fanlari qatori mu'siqiy ta'limda ham davlat ta'lim standartining joriy etilishi milliy musiqiy meroslardan to'laqonli foydalanish imkonini beradi. Bular ommaviy xalq kuy va qo'shiqlarida, xonanda va sozandalarning ijodiy faoliyatlari va bugungi zamonaviy musiqiy-faoliyatda o'z aksini topdi. Musiqa san'atining bu kabi imkoniyatlari yangi avlodni tarbiyalash, ularning barkamol bo'lib yetishlarida o'ziga xos va takrorlanmas manba bolib xizmat qiladi. Azaldan Sharq, jumladan, o'zbek musiqa ta'lim tarbiyasi pedagogikasi va uning mukammal uslublari ustoz va shogird an'analari misolida takomillashib borgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Pedagogik jarayonning asosiy maqsadi ta'lim oluvchida bilim, malaka va ko'nikmalarni xosil qilishdir. Ularni xosil qilish o'quvchi va o'qituvchi o'tasidagi pedagogik muomala orqali amalga oshiriladi. Pedagogik muomala esa turli xil shakllarga ega. Shulardan uch xil shakliga aloxida to'xtalib o'tamiz.

Bular: monolog, dialog va polilog.

Monolog — bu «kimdir gapiradi, kimdir tinglaydi» koidasiga amal qilinadigan an'anaviy dars o'tish usulidir. Bu usulda asosan o'qituvchi asosiy bilimlarni beradi va faqat ugina ma'lumotlarning asosiy tayanch manbai xisoblanadi. O'quvchilar esa bu o'rinda passiv tinglovchi mavqeini egallaydi. Bu ta'lim usulida asosiy e'tibor dars o'tishning mazmuniga qaratiladi.

Dialog — o'quv mavzusi yoki muammoni gurux sharoitida o'qituvchi bilan birgalikda va xamkorlikda muxokama qilish yulidir. Bu usulni qo'llab dars o'tganda o'quvchilar faollashadi, guruxda ijodiy muxit yaratiladi va o'quvchilardagi turli individual-psixologik to'siqlar olib tashlanadi. Monologda o'quvchilar o'quv jarayonining obykti sifatida qaralsa, bu usulda o'quvchilar o'quv jarayonining subyektiga aylanadi. Dialog usulida ish yuritish uchun o'qituvchi guruxni boshqarish san'atidan xabardor bo'lmog'i lozim, aks xolda ta'lim tizimi samarasiz va pala-partish bo'lib qoladi. O'qituvchida o'z faoliyatini taxlil qila bilish mohorati bo'lishi kerak. Shundagina u o'quv jarayonini tashkil qila biladi.

Polilog — bu gurux ichidagi munozara ko'rinishida dars o'tish shaklidir. Bunda o'quvchilar faolligi yanada oshadi, ulardagi ijobiy fikrlash jarayoni rivojlanadi, dialog va polilog ko'rinishidagi dars o'tish usullarida o'quvchilarning o'z fikrlarini aytish imkoniyati yaratiladi, shaxsiy fikrlar rag'batlantiriladi. Polilog usulida o'quvchilar nazariy bilimlarini charxlash bilan birgalikda, ba'zi faoliyatni bevosita amalga oshirish orqali malaka va ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Polilog usulida dars o'tish uchun o'qituvchidan katta malaka va gurux bilan ishlash, uni boshqarish

maxorati talab kilinadn. Munozara usuli (polilog)da o‘quvchilarda uch fikrni ifoda qilish maxorati va o‘zgaralar bilan muomala qilish madaniyati xam rivojlanadi.

Musiqa darslarida pedagogik muomalaning ta’sirli jihatlari shundaki, o‘qituvchi musiqa darslarining faoliyat turlari bo‘yicha o‘quvchilar bilan suhbat o‘tkazadi. Xususan qo‘shiq kuylash boyicha uch bosqicha: asar mualliflari, asar matni tahlili, musiqa tahlili. Musiqa tinglash boyicha esa to‘rt bosqichda suhbat o‘tkaziladi. Musiqa savodxonligi boyicha esa uch bosqichda suhbat o‘tkaziladi.

Yuqoridagi o‘quvchilar guruxi bilan ishlashning uchta usulini shartli xolda ta’limning an’anaviy (monolog), faol (dialog) interfaol (poliolog) usullari xam deb atashimiz mumkin. Bu usullarning shaklini quyidagicha ifodalash mumkin.

1. An’anaviy usul

2. Faol usul.

3. Interfaol usul

Bu yerda: P — pedagog;

O’ — o‘quvchilar.

Faol o‘qitish usullarining tashkiliy jihatlari

Faol o‘qitish usullarining samaradorligi dars o‘tishning an’anaviy o‘rinlashuv shaklini buzib yuborib, yangi fazoviy joylashishlarni qo‘llashga bog‘lik. Quyida o‘quvchi va o‘qituvchilarning fazoviy joylashuvlari va ularning psixologik mavqelarini keltiramiz: shuni unutmaslik kerakki, har bir xolat bahs yuritayotgan o‘qituvchilarda o‘ziga xos ruxiy tayyorgarlik va mas’uliyat xissini keltirib chikaradi.

1. Sinf sharoiti.

Bu yerda: — o‘quvchilar.

P — pedagog;

Bu — an’anaviy dars o‘tish shakli bo‘lib, bunda o‘quvchilar bir- birlarining yuzlarini ko‘rishdan maxrum. O‘quvchilarning egallagan joylari turli xil psixologik mavkega ega. Birinchi katorada o‘tirgai o‘quvchi bilan oxirgi qatorada o‘tirgan o‘quvchi turli xil idrok qilish imkoniyatlariga ega. Bunday fazoviy shaklda bahs-munozara o‘tkazish qiyin.

2. “Men-o‘yinda”

Bu yerda: O — o‘quvchilar.

P — pedagog;

Bu xolatda o‘quvchilar o‘rtaga tashlangan mavzu yuzasidan fikr almashish, xatto ayrim ijtimoiy rollarga kirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Pedagog bu o‘rinda yoki o‘rtada, boshqaruvchi rolida bo‘lishi, yoki katorada o‘tirib «o‘quvchi» rolida xam bo‘lishi mumkin. Rolli o‘yinlar o‘tkazishda bu shakl qulay.

3. “Men-munozarada”

Bu yerda: -o‘quvchilar.

P-pedagog;

Bu shakl bilan dars o‘tganda bahs-munozara o‘tkazish jonlanadi. O‘quvchilar bir-birini to‘g‘ridan yoki yon tomondan ko‘rishi mumkin. Uquvchi o‘z fikrini dadil aytish imkoniyati katta. O‘qituvchining munozarani boshqarish ancha qulay kechadi.

4. “Men – xamkorlikda”.

Bu yerda: — o‘kuvchilar.

P — pedagog;

Bu shaklda dars o‘tish guruhlar ko‘rinishida tashkil etiladi. Munozara a‘zolari har bir guruhda hamkor holda ishlashadi. Bu usulda ishlash muammoni hal qilishda eng samarali usul hisoblanadi. Bunda hamkorlikdagi faoliyat malakasi rivojlantiriladi. O‘qituvchi bunday vaziyatda guruhlararo musobaqani qo‘llashn mumkin.

Demak, o‘qituvchi yuqoridagi fazoviy shakllarni darsning moxiyatidan kelib chiqib tanlamog‘i zarur.

REFERENCES

1. Karimov I.A. Vatanimiz taraqqiyotini yangi bosqichga ko‘taradigan yil bo‘ladi. –T.: O‘zbekiston, 2012.- 5 b.
2. Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014. – P.
3. (Myordok, Ganim, 1993 y.; Shternberg, 1985 y.).
4. Mutalipova M.J., Xodjaev B.X. Qi yo siy pedagogika.-T: 2015
5. (Xui, Sternberg, 2002 y.; Rudovich, Xui, 1997 y.; Rudovich, Yue, 2000 y.)
6. Muxina S.A., Solovyova A.A. Sovremennqe innovatsionnqe texnologii obucheniya. – M.: “GEOTAR-Mediya”, 2008. – 43 s.
7. European Commission (2010a): Developing Coherent and System-Wide Inductions `rogrammes for Beginning Teachers: A Handbook for policy Makers.
8. Florian Geyer. The Educational System in Belgium CE`S Special Re`ort/Se`tember. ISBN 978-92-9079-921-4 Available for free downloading from the CE`S website [htt`://www.ce`s.eu](http://www.ce`s.eu))© CE`S, 2009
9. H.Fry, S. Ketteridge, S.Marshall. HandbookFor teaching and Learning in Higher Education. New York, Routledge, 2009.
10. (Ali, 2011; Ta`lim departamenti, 2013 y.).

11. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In *Archive of Conferences* (pp. 49-52).
12. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In *Archive of Conferences* (pp. 49-52).
13. Mannopov, S. (2004). Uzbek folk music culture.(Study guide) Tashkent. *New Age Generation*.
14. Маннопов, С. (2018). Навобохш оҳанглар. Т.: *IJOD-PRESS* намуриёти.
15. Маннопов, С. У. Л. Т. О. Н. А. Л. И. (2004). Ўзбек халқ музика маданияти. *Янги аср авлоди*.
16. Маннопов, С. (1852). Ходжи Абдулазиз Абдурасулов (1852-1936).
17. Abdusattorov, A. About Makom Melodies Adapted for Orchestra of Uzbek Folk Instruments. *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development*, 2(11), 28-30.
18. Kurbanova, B., Khurshid, M., & Tokhirjon, S. (2022, May). THE ROLE AND IMPORTANCE OF A SYSTEMATIC APPROACH TO TEACHING IN THE FINE ARTS. In *Archive of Conferences* (pp. 105-107)
19. Kirgizov, I., Imyaminovich, K. I., Nurmammedjanov, A., Sotvoldievich, S. B., Mamasodikovna, N. M., & Juraevna, A. S. (2021). The Pleasure of Singing, Listening and Understanding Navoi. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 2410-2413.
20. Kirgizov, I., Kirgizov, I., Najmetdinova, M., & Atabayeva, S. (2022, February). THE GENESIS OF THE DEVELOPMENT OF MUSIC CULTURE. In *Archive of Conferences* (pp. 57-60).
21. Namozova, D. T. (2021). MUSIQA DARSLARIDA O'QUVCHILARNI KREATIVLIK HAMDA ERKIN TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNI TASHKIL ETISH. *Scientific progress*, 2(2), 1313-1315.
22. Dilorom, N., & Tohirovna, A. Z. (2022). BRAYL NOTA TIZIMINING MUSIQA TA'LIMIDAGI ILK QADAMLARI. *Science and innovation*, 1(C2), 36-38.
23. Mannopov, S., Karimov, A., Ataboeva, S., Ergashev, A., & Usmanova, S. (2021). Development Of Symphonic Music in Uzbekistan. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2(2), 53-56.

-
24. Ergashev, A., Ataboyeva, S., Djalalova, N., & Usmonova, S. (2021). THE ROLE OF COMPOSERY IN THE ART OF NATIONAL SINGING. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 863-867.
  25. Kurbanova, B., Khurshid, M., & Tokhirjon, S. (2022, May). THE ROLE AND IMPORTANCE OF A SYSTEMATIC APPROACH TO TEACHING IN THE FINE ARTS. In *Archive of Conferences* (pp. 105-107).
  26. Шокиров, Т. Н. (2022). МИЛЛИЙ МУСИҚА МАДАНИЯТИ ВА УНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ (фольклор, дostonчилик, мақом мисолида). *Science and innovation*, 1(С3), 31-38.
  27. Atabayeva, Z. A. (2022, March). Accounting policy of the organization and its connection with tax planning. In *E Conference Zone* (pp. 35-38).
  28. Yuldashev, F. A. (2020). Scientific analysis of cognitive processes in Al-Farabi's Teaching. *International Journal on Integrated Education*, 4(2), 375-379.
  29. Yuldashev, F. A. (2020). Scientific analysis of cognitive processes in Al-Farabi's Teaching. *International Journal on Integrated Education*, 4(2), 375-379.
  30. Yuldashev, F. A. (2021). Important features of Social-Philosophical analysis of human factors and interests. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(11), 358-364.